

BÖLÜM 18

BİLİMSEL ETİK

Çiğdem TEKİN¹

BİLİMSEL BİLGİ

İşlenmemiş ham verilerden oluşan, insanların akıl ya da gözlem yoluyla ulaşabildikleri datalar bilgi olarak adlandırılmaktadır (1). Elde edilen bilgilerin insanlığın yararı için kullanılması ve gelecek nesillere aktarılması amacıyla sistematik bir düzen içinde, tutarlı olarak ifade edilmesi ise bilimin kapsamı içerisinde (2). Bilim herhangi bir konuya özgü olarak sunmuş olduğu dataları, bilimsel yöntemleri kullanarak toplar, zaman içerisinde sınırlar ve sonuç olarak geçerli, güvenilir, anlamlı ve tutarlı olacak şekilde sunar (3). İnsanlığa yapmış oldukları büyük katkıları ile anılan önemli bilim insanları bilimi farklı tanımlamışlardır. Aristo bilimi, 'bir nesneyi var eden sebebi bilmek' olarak tanımlarken, Einstein ise, 'Her türlü düzenden yoksun duyu verileri (algılar) ile mantıksal olarak düzenli düşünme arasında uygunluk sağlama çabasıdır' şeklinde tanımlamıştır.

Sistematik bir düzen içerisinde ilerleyen bilim, kendisinden önce ortaya konulan bilgiyi ancak multidisipliner bir çaba ile geliştirebilir. Ayrıca bilimin, yapılan çalışmalar hakkında düşünmek, onları sorgulamak ve eleştirmek gibi ahlaki bir sorumluluğu da bulunmaktadır (4). Bu anlamda bilimin ve bilim insanının sahip olması gereken birtakım özellikler bulunmaktadır (5). Kısacası bilimi ve bilimsel bilgiyi üstün kılan en önemli özellik, çalışmaların bilimsel düşünceye, bilimsel yöneme ve bilimsel ahlaka uygun olarak yürütülüyor olmasıdır. Esas olarak bilimsel yöntem ve etik, birbirinden ayrı düşünülmemeyen, iç içe geçmiş kavramlardır (3). Bilimsel araştırma sürecinde bilimsel yöntem veya etiğe aykırı davranılması tüm süreci sekteye uğratabilmekte ve çalışmanın bilim ile olan bağını koparmaktadır.

¹ Dr. Öğr. Üyesi, İnönü Üniversitesi Sağlık Hizmetleri MYO, cigdem.tekin@inonu.edu.tr

yapılmalıdır. Bir soruşturma söz konusu ise, etik dışı davranışın arka planı iyi irdelenmeli, 'kötü niyet' ile 'yanlılık' arasındaki ayrım iyi yapılmalı, süreç sonuna kadar gerçeği ortaya çıkarma ilkesinden vazgeçmeden, gizlilik ilkesine de bağlı kalınmalıdır. Etik dışı davranış olduğu belirlenen durumlarda olayın özelliğine göre yargıya taşıma söz konusu olabilmektedir (13).

KAYNAKLAR

1. Demir NK. Bilgi tarihi ve bilginin eğitimdeki yeri. *Eğitim Bilim Toplum*. 2018; 16(63): 11-23
2. Küçükali R, Akbaş H. Bilimsel bilginin elde edilmesinde yaratıcı zekâ ve hayal gücünün etkisi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2017; 21(3): 779-792.
3. Gül H. Bilim ve araştırma etiği. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2021; (42): 103-120. doi: 110.30794/pausbed.803111
4. Bos J. *Research ethics for students in the social sciences*. Switzerland: Springer International Publishing; 2020.
5. Aydın İ. *Akademik etik*. Ankara: Pegem Akademi; 2016.
6. Erdem AR, Şimşek S. Öğretmenlik meslek etiğinin irdelenmesi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. 2013; (15): 185-203. doi: 110.14520/adyusbd.14627
7. Daft RL. *Örgüt kuramları ve tasarımı anlamak*. (Ömür N. TİMURCANDAY ÖZMEN, Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2015.
8. Aydın İ. *Yönetel, mesleki ve örgütsel etik*. 4nd ed. Ankara: Pegem Akademi; 2010.
9. Ouinn MJ. *Ethics for the information age*. USA: Pearson; 2017.
10. Okay A, Okay A. *Halkla ilişkiler: kavram, strateji ve uygulamaları*. İstanbul: Der Yayınları; 2015.
11. Karakoç Y. Hukuk-etik ilişkisi. *Hukuka Felsefi ve Sosyolojik Bakışlar - V Sempozyumu*, 13-17 Eylül 2010, İstanbul, pp. 91-95.
12. Pieper A. *Etiğe giriş*. (Gönül SEZER, Veysel ATAYMAN Çev. Ed.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları; 2012.
13. TÜBA. *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. (02/07/2022 tarihinde <https://www.tuba.gov.tr/files/yayinlar/raporlar/Bilimsel%20Ara%C77t%C4%B1rmada%20Etik%20ve%20Sorunlar%C4%B1son.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
14. Cevizci A. *Etiğe giriş*. (2. Baskı). İstanbul: Paradigma Yayınları; 2008.
15. Eren Z. Bilimsel araştırma ve yayın etiği. Oğuz E (ed.). *Eğitimde Araştırma Yöntemleri* Ankara: Eğitim Kitap; 2020. p. 329-428.
16. Aydın İ. *Eğitim ve öğretimde etik*. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayınları; 2016.
17. Çobanoğlu N, Haberal B, Çağlar S. Tıbbi araştırma ve yayın konusunda etik duyarlılık araştırması. *Türk Tıp Dizini, Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık*. 2005; 101: 124-125.
18. Ersoy N. Araştırma etiği. *Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2015; 1(1): 2-8.
19. İnci O. Bilimsel yayın etiği. *Türk Kütüphaneciliği*. 2015; 29(2): 282-295
20. Nath I. Trends in science: successes and responsible research conduct. *Biologia Futura*. 2021; 72(2): 161-167. doi:110.1007/s42977-42020-00029-42971
21. Küpeli S. Sağlık bilimlerinde araştırma ve yayın etiği. *Cukurova Medical Journal*. 2019; 44(1): 232-240. doi: 210.17826/cumj.461293
22. Gross C. Scientific misconduct. *Annual Review of Psychology*. 2016; 67: 693-711. doi: 610.1146/annurev-psych-122414-033437
23. Fanelli D. How many scientists fabricate and falsify research? A systematic review and meta-analysis of survey data. *PloS One*. 2009; 4(5): e5738. doi: 5710.1371/journal.pone.0005738

24. Gliner JA, Morgan GA, Leech NL. *Uygulamada araştırma yöntemleri: desen ve analizi bütünleştiren yaklaşım*. (Selahattin TURAN Çev. Ed.). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık; 2015.
25. Boydak M. Araştırma ve yayın etiği. Atasoy N, Boydak M, Çırpan HA, Kendigelen A, Meriç İE, Sarıkaya AT, Ulubelen A, Yazıcı H, Yıldırım N (ed). *Bilim etiği* içinde İstanbul: İstanbul Üniversitesi; 2011. p. 15-42.
26. Kriegman S, Blackiston D, Levin M, et al. A scalable pipeline for designing reconfigurable organisms. *Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2020; 117(4): 1853-1859
27. TÜBİTAK. Tübitak araştırma ve yayın etiği kurulu yönetmeliği bilim kurulu'nun 12/05/2018 tarih ve 277 sayılı toplantısı.
28. Padem H, Göksu A, Konaklı Z. *Araştırma Yöntemleri*. Sarajevo: International Burch University; 2012.
29. İnci O. Bilimsel yayın etiği ilkeleri, yanıltmalar yanıltmaları önlemeye yönelik öneriler. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık*. 2009: 69-89
30. EtimolojiTürkçe. *İntihal*. (14/07/2022 tarihinde <https://www.etimolojiturkce.com/arama/intihal> adresinden ulaşılmıştır).
31. TDK. *Türk Dil Kurumu Sözlüğü*. (14/07/2022 tarihinde http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&view=bts&kategori1=veritbn&kelimesec=24523, adresinden ulaşılmıştır).
32. *Yükseköğretim Kurumları Etik Davranış İlkeleri*. (14/07/2022 tarihinde <https://www.ankara.edu.tr/wpcontent/uploads/sites/6/2015/01/etik-davran%C4%B1%C5%9F-ilkeleri.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
33. YÖK. *Yükseköğretim kurulu bilimsel araştırma ve yayın etiği yönergesi*. . (14/07/2022 tarihinde <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Kurumsal/mevzuat/bilimsel-arastirma-ve-etikyonnetmeligi.aspx> adresinden ulaşılmıştır).
34. Yavuzdoğan S. İdari yargı kararlarından hareketle “İntihal”. *İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 2017; 8(1): 225-254
35. Ünal M, Toprak M, Baspınar V. Bilim etiğine aykırı davranışlar ve yaptırımlar: sosyal ve beşeri bilimler için bir çerçeve önerisi (ethical violations and sanctions in scientific publications: a framework proposal for social sciences and humanities). *Amme İdaresi Dergisi*. 2012; 45(3): 1-27
36. Erzan A. *Bilim etiği elkitabı*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları; 2008.
37. Erzan A. Yayın Ahlakı. Erzan A (ed). *Bilim Etiği Elkitabı* içinde. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi Yayınları; 2008.
38. Kendigelen A, Çonkar MH. Türk Mevzuatında Bilim Etiği İhlalleri. Atasoy N, Boydak M, Çırpan HA, Kendigelen A, Meriç İE, Sarıkaya AT, Ulubelen A, Yazıcı H, Yıldırım N (ed). *Bilim Etiği* içinde İstanbul: İstanbul Üniversitesi. p. 43-55.
39. Demircioğlu MY. İdari yargı kararları çerçevesinde bilimsel yayın etiği soruşturmaları. *Ankara Barosu Dergisi*. 2014; (1): 145-218
40. Yaşar E. Akademik intihal, nedenleri ve çözüm önerileri. *International Journal of Scholars in Education*. 2018; 1(1): 34-44
41. Plagiarism.org. *What is Plagiarism?* (02/07/2022 tarihinde <https://www.plagiarism.org/article/what-is-plagiarism> adresinden ulaşılmıştır).
42. Plagiarism.org. *Types of Plagiarism*” (09/07/2022 tarihinde http://www.plagiarism.org/plag_article_types_of_plagiarism.html adresinden ulaşılmıştır).
43. Dhammi IK, Haq RU. What is plagiarism and how to avoid it? *Indian Journal of Orthopaedics*. 2016; 50(6): 581-583. doi: 510.4103/0019-5413.193485
44. Bilgi N. Nitelikli/ustaca intihal (skillful plagiarism): bir örnek vaka. *Cihannüma: Tarih ve Coğrafya Araştırmaları Dergisi*. 2017; 3(2): 209-231
45. Uçak N, Birinci H. Bilimsel etik ve intihal. *Türk Kütüphaneciliği*. 2008; 22(2): 187-204

46. Meo S, Talha M. Turnitin: Is it a text matching or plagiarism detection tool? *Saudi Journal of Anaesthesia*. 2019; 13: 48-51. doi: 10.4103/sja.SJA_4772_4118
47. Mevzuat. *Yükseköğretim Kanunu*. 30.07.2022 tarihinde <https://www.mevzuat.gov.tr/Mevzuat-Metin/1.5.2547.pdf> adresinden ulaşılmıştır).
48. Ruacan Ş. Bilimsel araştırma ve yayınlarda etik ilkeler. *Gazi Tıp Dergisi*. 2005; 16(4): 147-149
49. Bavdekar S. Authorship issues. *Lung India*. 2012; 29(1): 76-80. doi:10.4103/0970-2113.92371
50. Schofferman J, Wetzel F, Bono C. Ghost and guest authors: you can't always trust who you read. *Pain Medicine*. 2015; 16(3): 416-420. doi: 410.1111/pme.12579
51. Zaki S. Gift authorship-A cause for concern. *Lung India*. 2011; 28(3): 232-233. doi: 210.4103/0970-2113.83994
52. Marušić A, Bošnjak L, Jerončić A. A systematic review of research on the meaning, ethics and practices of authorship across scholarly disciplines. *Plos One*. 2011; 6(9): e23477
53. Boydak M. *Bilim etiği*. Atasoy N, Boydak M, Çırpan H, Kendigelen A, Meriç İ, Sarıkaya A, Ulubelen A, Yazıcı H, Yıldırım N, editors. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları; 2011.
54. TÜBA. *Bilimsel araştırmada etik ve sorunları*. Ankara: Türkiye Bilimler Akademisi; 2002.
55. Padem H, Göksu A, Konaklı Z. *Araştırma yöntemleri*. Sarajevo International Burch University 2012.
56. Albert T, Wager E. How to handle authorship disputes: a guide for new researchers. The COPE Report 2003; 2003.
57. Köksal MF. Bilim dünyamızın kanayan yarasında yeni icatlar veya adı konulmamış yayın etiği ihlalleri. *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020; 20(1): 209-218. doi: 210.18037/ausbd.700346
58. Erdem AR. Bilim insanı yetiştirmede etik eğitimi. *Yükseköğretim ve Bilim Dergisi*. 2012; (1): 25-32
59. Sop SA. Bir makale yayım sürecinin yayın etiği açısından değerlendirilmesi. *VII. Lisansüstü Turizm Öğrencileri Araştırma Kongresi*, 4-5 Nisan 2014, Aydın, pp. 21-32.
60. Shamoo AE, Resnik DB. *Responsible conduct of research*. 3rd ed. USA: Oxford University Press; 2015.
61. Sharma OP. Ethics in science. *Indian Journal of Microbiology*. 2015; 55(3): 341-344. doi: 310.1007/s12088-12015-10532-x
62. Singhal S, Kalra BS. Publication ethics: role and responsibility of authors. *Indian Journal of Gastroenterology*. 2021; 40(1): 65-71. doi: 10.1007/s12664-12020-01129-12665
63. Genç G, Omca Çobanoğlu E, Tabak S, et al. *Eğitimde araştırma yöntemleri*. Ankara: Eğiten Yayıncılık; 2020.